

TÜRKİYE DEVLETLERİNİN EĞİTİM SİSTEMİ. BİLİM VE TEKNOLOJİ ALANINDAKİ YENİ GELİŞME AŞAMALARI

Fahrutdinova Nodirabegim Jasur qizi
O‘zDJTU Sharq filologiyasi 2-kurs talabasi
tel: +998 934271927
ummumanzura@gmail.com
Ilmiy raxbar: **Umurzakova O.**

Özet. *Bu makalede Türk devletlerinin eğitim sistemleri, yaklaşımları, birbirine benzer ve farklı yönleri ele alındı. Bunun yanı sıra, Türk devletlerinin eğitim alanındaki iş birlikleri ve bu iş birliklerinin ilk başarılı sonuçları üzerinde duruldu. Bu konuda düzenlenen toplantılar, konferanslar ve mutabakat zaptları ayrıntılı olarak incelendi. Türk Devletleri Teşkilatı'nın kuruluşu ve bu kuruluşa devletimiz lideri Şavkat Mirziyoyev'in geleceğe dönük projelerin hızlı uygulanmasında öncü rol aldığı vurgulandı.*

Anahtar kelimeler: *Büyük İpek Yolu, miras, yüksek öğrenim, vakıf, gençler, kurum, Üniversiyade*

Аннотация. *В данной статье рассмотрены образовательные системы тюркских государств, их подходы, сходства и различия между собой. Кроме того, сотрудничество тюркских государств в области образования принесло первые плодотворные результаты этого сотрудничества. Были тщательно изучены встречи, конференции и меморандумы, организованные по этому поводу. Было отмечено создание организации тюркских государств и то, что глава нашего государства Шавкат Мирзиёев проявил инициативу в ускоренном внедрении перспективных проектов в эту организацию.*

Ключевые слова: *Великий Шелковый путь, наследие, высшее образование, фонд, молодежь, учреждение, Универсиада*

Abstract. *This article covered the education systems, approaches, and similar and different aspects of the Turkic states. In addition, the cooperation of the Turkic states in education, the first effective results of these cooperation were brought. Organized annexations, conferences, and memeorandums were studied in detail. It was noted that the organization of Turkic states and the head of our state Shavkat Mirziyoyev pioneered the rapid implementation of promising projects.*

Keywords: *Great Silk Road, Heritage, higher education, Foundation, Youth, Institution, Universiade*

Kabul etmek gerekir ki, ülkemiz bugün Üçüncü Rönesans dönemi eşiğinde durmaktadır. Üçüncü Rönesansın sağlam temelini oluşturmak için öncelikle atalarımızın bıraktığı paha biçilmez tarihî, bilimsel ve kültürel mirası incelemek son derece önemlidir. Kardeş Türk halklarının dünya medeniyetine yaptığı paha biçilmez katkı, ortak halkların yüzyıllık ulusal ve dini değerlerini koruyup gözetmek ve gençleri olgun bireyler olarak yetiştirmek, toplumda istikrarlı bir sosyal ve manevi ortam oluşturmak açısından büyük önem taşır. Doğu Avrupa’da istikrar ve iş birliğini sağlamadaki rolü nedeniyle önemi giderek artmaktadır. Büyük İpek Yolu üzerinde yer alan Semerkand, Buhara, Hiva, Şehrisabz, Termez gibi eski şehirler de Türk halklarının kültürel ve ticari yaşamında önemli bir yer tutmuştur. Bu şehirler, Doğu ve Batı arasında mal, fikir ve bilgi paylaşımının ana merkezleri olarak, Türkler arasında kültür ve bilim gelişimine hizmet etmiştir.⁴⁸

Türk devletlerinin birlik ve beraberliğini korumak, daha da güçlendirmek, karşılıklı ticaret ve turizm alanlarında iş birliği yapmak, zengin mirasları koruyup yaşatmak ve ortak kalkınma yolunda ilerlemek amacıyla “Türk Devletleri Teşkilatı” kuruldu. Dünya sosyal-siyasi sisteminde köklü değişikliklerin yaşandığı bir ortamda Asya’daki önemli bir bölgenin nasıl gelişeceği, gelecekte onun kaderini kimler veya neler belirleyeceği, bunda geçmişi ve tarihi ortak olan Türk devletlerinin halklarının siyasi havası ve sosyal etkinliğinin nasıl olması gerektiği meselesi önemli stratejik bir amaç haline geldi. Bu bakış açısıyla, ülkeler arasındaki işbirliği ve dayanışmaya dayalı ilişkileri belirleyen resmi bir kuruluşun kurulması zamanın gereği idi. Özbekistan, Türk Dilli Devletler Topluluğu’na resmen 2019 yılının Eylül ayında üye oldu. Bunun nedeni Özbekistan’da yeni reformlar döneminin başlaması, ‘Yeni Özbekistan’ duruşu ve uluslararası ilişkilerde çok taraflı platformlara açıklıktı. Günümüzde Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan TDT’nin tam üyesi, Türkmenistan ve Macaristan ise gözlemci konumundadır. Bugüne kadar devlet girişimleriyle turizm, ticaret, yol ve ulaştırma ile diğer birçok alanda geleceğe dönük işbirlikleri sağlanmıştır. Bu süreç, hiç şüphesiz eğitim sistemini de etkilemiştir. Türk devletlerinin eğitim sistemine bakacak olursak, benzer yönlerinin olduğu gibi farklı yönleri de belirgin şekilde göze çarpmaktadır.

Türkiye devletinin eğitim sistemi

Türkiye’de zorunlu eğitim 12 yıl sürelidir ve ilkokul, ortaokul ve lise eğitiminden oluşur.

Okul öncesi eğitim, isteğe bağlı olarak 3-5 yaşındaki çocukları kapsar.

İlköğretim, 6-10 yaş arası çocukların eğitim ve öğretimini ifade eder. Bu zorunlu eğitim aşaması devlet okullarında ücretsiz olup 4 yıl sürer.

⁴⁸ “Cedit” gazetesi; 2024 yıl, 40. sayı;

Ortaöğretim, 10-14 yaş arası çocukların devlet okullarında ücretsiz olarak eğitim ve öğretim almasını ifade eder. Sekizinci sınıf sonunda öğrencilere liseler hakkında bilgi verilir.

Lise, 14-17 yaş arası öğrencilere 4 yıl boyunca eğitim ve öğretim veren bir kurumdur. Hem genel eğitim veren liseler (anaokulu liseleri) hem de fen ve sosyal bilimlere yönelik uzmanlaşmış liseler vardır. Ayrıca dini eğitim veren imam hatip liseleri de faaliyet göstermektedir.

Yüksek öğretim, Bolonya sistemi üç aşamalı olarak lise mezunlarını kabul eder. Yüksek öğretim kuruluşları türleri ve akademik kurumlar Türkiye'deki tüm yüksek öğretim kurumları Yüksek Öğretim Kurulu tarafından yönetilmektedir.

Fakülte, yüksek öğrenim, bilimsel araştırmalar ve yayın faaliyetlerinin yürütüldüğü bir kurumdur. Öğrenciler en az 4 yılın sonunda fakülteden lisans derecesi alabilirler.⁴⁹

Modern Türkiye'de üniversitelerin toplam sayısı 208 olup, 129'u devlet ve 75'i vakıf (bir özel kuruluş veya kişiye ait) üniversiteleridir. Vakıf üniversitesini devlete ait olandan ayıran temel fark, burslu programların dışında, öğrenim ücretinin kısmen veya tamamen ödenmesi gerektiğidir. Bu üniversitelere giriş şartları, liseden sonra girilen üniversiteye kabul sınavı sonuçlarına dayanmaktadır.

Kırgızistan devletinin eğitim sistemi

Okul öncesi ve ilkokul eğitimi

Okul öncesi eğitim 3 yaşından 6 yaşına kadar olan çocuklar için tasarlanmıştır ve zorunlu değildir. Okul öncesi eğitimde çocukların kapsama oranı sınırlıdır (2005 yılında saf kapsama oranı %10).

İlkokul genellikle 6 veya 7 yaşında başlar, dört yıl sürer ve zorunludur. 2007 yılından itibaren ilkokul eğitiminde forma zorunludur.

Orta eğitim

Orta eğitim dört yıl sürer ve zorunludur. Öğrenciler orta eğitimi tamamladıktan sonra kapsamlı eğitim ve mesleki eğitim arasında seçim yapabilirler.

Genel eğitim iki yıllık bir müfredattan oluşur ve tamamlandığında bir belge ('attestat') verilir. Sertifika genellikle üniversiteye giriş için gereklidir.⁵⁰

Mesleki eğitim üç tür kurs aracılığıyla sunulmaktadır: Mesleki ve genel eğitimi kapsayan üç yıllık kurs ve yükseköğretime hazırlık, mesleki ve genel eğitimi kapsayan iki yıllık kurs

⁴⁹ <https://edujournal.uz/1057/>;

⁵⁰ „Higher Education in Kyrgyzstan“. European Commission (2012). 2014-yıl 1-dekabrda asl nusxadan [arxivlangan](#). Qaraldi: 2014-yıl 16-iyun;

(yükseköğretime hazırlıksız) ve on aylık saf mesleki eğitim kursu (yetişkinler için de açıktır)[2]. Mesleki eğitim, mesleki liseler ve mesleki teknik liselerde verilmektedir.

Yüksek öğrenim

Yüksek öğrenim üniversiteler, akademiler ve uzmanlaşmış yüksek öğrenim enstitülerini kapsar. 2023 yılı itibarıyla ülkede 58 yükseköğretim kurumu ve üniversite bulunmaktadır; bunların 42'si devlet, 16'sı ise özel üniversitelerdir.

2011/2012 yıllarında yüksek öğrenime toplam katılım oranı %12,5 olarak gerçekleşmiştir.

Üniversiteler dört yılda lisans derecesi verir, bu da öğrencilere iki yıl süren yüksek lisans (master) programlarını öğrenme imkanı sağlar. Ayrıca, bu kurumlarda beş yılda (tıp ve mimarlık için altı yılda) "uzmanlık derecesi" (uzman) verilir. Uzmanlık ve yüksek lisans programlarını tamamlayanlar için doktora (PhD) programları sunulur.

Kırgızistan Bakanlar Kurulu, 30 Ekim 2024 tarihinde okullarda 12 yıllık eğitim sistemine geçiş konseptini onayladı. Konseptte göre, yeni okul eğitim yapısı birkaç yıl boyunca kademeli olarak uygulanacaktır. Bu süreç, öğretmenleri hazırlamayı ve yeniden hazırlamayı, eğitim standartlarını ve programlarını oluşturmayı ve uyarlamayı, ayrıca okulların altyapısını yenilemeyi içerir. Şu ana kadar Kırgızistan okullarında 11 yıllık eğitim sistemi uygulanmaktadır.

Yeni iş birlikleri - yeni ilerleme yönünde adım

Kadim ve her zaman genç ruhlu Semerkand şehri, 10-11 Kasım 2022 tarihlerinde önemli bir politik etkinliğe, Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilk zirvesine ev sahipliği yaptı. Türk Devletleri Teşkilatı'nın ilk zirvesinde gençlerle ilgili bir dizi öneri ve girişim de ileri sürüldü. Örgüte üye devletler nüfusunun %40'ını gençlerin oluşturduğunu dikkate alırsak, gençleri destekleme konusu Teşkilatın öncelikli alanlarından biridir.

Belirtmek gerekir ki, günümüzde Teşkilata üye devletler çerçevesinde Türk Üniversiteler Birliği, 2018 yılında Bakü şehrinde Türk Konseyi'nin ilk öğrenci oyunları – Türkiye Universiadesi özel olarak vurgulanmalıdır. Ayrıca, Gençlik festivalleri, Türk gençlik kampı ve Türk devletlerinin genç diplomatları için kurslar düzenli olarak gerçekleştirilmektedir.⁵¹

2022 yılının Haziran ayında Buhara şehrinde “Türk Devletleri Teşkilatı kapsamındaki Genç Liderler Forumu” düzenlendi. IV Genç Liderler Forumu kapsamında “Gençlik girişimlerini destekleme yılı”nın öncelikli alanları hakkında bir dizi seminer ve eğitimler organize edilmişti. Buna göre, üç alan: Fen ve eğitim, Sanat ve kültür ile spor, ayrıca Girişimcilik – Business Talks ve Medya alanlarında yapılan seminerlerde iş dünyası

⁵¹ [TDT: ta'lim sohasidagi hamkorlik yangi bosqichida;](#)

temsilcileri, büyük uluslararası şirketlerin danışmanları ve bilim insanları, politikacılar sunumlarıyla yer aldılar.

2023 yılının 13-14 Haziran tarihlerinde Semerkand şehrinde Türk devletleri teşkilatı eğitim bakanlarının VII toplantısı gerçekleştirilmiştir. Toplantılar çerçevesinde Türk devletleri arasında okul öncesi, okul ve yükseköğretim alanlarını daha da geliştirme konuları ele alınmıştır. Yükseköğretim kurumları arasında karşılıklı hareketlilik ilişkilerini güçlendirmek, saygın olimpiyatlar düzenlemek, startup projelerde işbirliğini başlatmak yoluyla Türk halklarının kalkınmasının daha da ilerlemesi, işbirliği içinde dünya standartlarına uygun nitelikli uzmanlar yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Türk devletleri teşkilatı kapsamında alan üniversitesi kurulması da tartışılmıştır. Bu toplantının pratik görünümü olarak Taşkent şehrinde “Türk Devletleri Uluslararası Üniversitesi”nin kurulmasını söylemek abartı olmaz. Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanının 24 Ocak 2025 tarihli kararına göre, Türk devletleri arasında son yıllarda giderek gelişen siyasal, ticari-ekonomik, kültürel-insani ilişkileri daha da genişletmek, eğitim, bilim ve yenilik alanlarında karşılıklı iş birliğini güçlendirmek ve ileri uluslararası deneyimler temelinde nitelikli ve rekabetçi personel yetiştirmek amacıyla: Yükseköğretim, Bilim ve Yenilik Bakanlığı, Cumhuriyet Yükseköğretim Konseyi ve Türkiye Yükseköğretim Konseyi (Türkiye Cumhuriyeti) Taşkent şehrinde Türk Devletleri Uluslararası Üniversitesi’ni (sonraki bölümlerde — Üniversite) kurmuştur.

Özetle söylemek gerekirse, Türkçe konuşan devletler özellikle eğitim alanında karşılıklı iş birliği temelinde gelişirken, onların geleceği büyük ve kalkınmaları sürekli artacaktır. Örneğin, Özbekistan: Azerbaycan, Kırgızistan, Türkiye ile karşılıklı öğrenci değişimi, özel hibeler temelinde eğitim verme, üniversitelerle anlaşmalar yapma ve genç nesli birlikte bilim alanında geliştirme amacıyla mutabakat zaptları imzalamış ve kararlar yürürlüğe konulmuştur. Dünya topluluğunun ifadesiyle söylendiğinde, Türk Devletleri Teşkilatı'na ülkemiz lideri Şavkat Mirziyoyev, geleceğe dönük projeleri hızla hayata geçirme ruhunu getirdi. Özbekistan Cumhurbaşkanı, konuşmalarında da bugünkü hızla değişen dönemde dili, dini ve değerleri birbirine sıkı sıkıya bağlı olan Türk halklarının sesi dünyanın dört bir yanında daha yüksek ve daha güçlü bir şekilde yankılandığını vurgulamıştı. Bu nedenle, biz gençler de elde edilen iş birliklerine ve dünya çapında istikrarlı bir gelişime yönelik reformlara yanıt olarak, kendi uzmanlık alanımızda yetişmiş kadrolar olmalı ve tüm Türk halklarının daha fazla birleşmesine, ekonomisinin, eğitiminin ve turizminin gelişmesine kendi katkımızı sağlamalıyız.

Kullanılan kaynaklar listesi:

1. iiu.uz; “Türk dilli devletlerin felsefesi, kültürü, ilişkileri: tarih, bugün ve gelecek” konulu III uluslararası bilimsel uygulamalı sempozyum;
2. Özbekistan Uluslararası İslam Akademisi’nde “Uluslararası İlişkiler ve Sosyal Bilimler” bölümü; 15 Ekim 2022;
3. “Jadid” gazetesi; Nurislam Tohliyev; “Türk mirası ve turizm, kültürel miras – turizm aynasında”; 27 Eylül 2024, 40. sayı;
4. uza.uz; Barchinoy Jorayeva; “Türk Devletleri Teşkilatının işbirliği ve kalkınma stratejileri”; 18 Eylül 2024;
5. uza.uz; “Sosyal Bilimler ve teknik-mühendislik Türk dünyası” konulu uluslararası sempozyum hakkında; 7 Mayıs 2025; <https://edujournal.uz/1057/>;
6. “Türkiye Cumhuriyeti’nde yükseköğretim sistemi ve onun kendine özgü özellikleri”; 29 Aralık; 2023 yıl;
7. “Higher Education in Kyrgyzstan”. European Commission (2012). 1 Aralık 2014’te asıl nüshadan arşivlendi;
8. “Vocational Education in Kyrgyzstan”. UNESCO-UNEVOC (2013);
9. Zarnews.uz; “Türk devletleri örgütüne üye ülkeler eğitim sisteminde iş birliğini başlatıyor”; 14 Haziran; 2023 yıl;
10. Lex.uz; Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı’nın 24 Ocak 2025 tarihli “Türk Devletleri Uluslararası Üniversitesini kurma hakkında” kararı; 24.01.2025 tarihli PQ-24 sayı;
11. Yuz.uz; Sardorbek Yusupov; “TDT: eğitim alanındaki iş birliği yeni aşamada”, 18 Kasım; 2022 yıl